

HAZUGSÁG ÉS ŐSZINTESÉG

Bizalom ember és ember között csak egy hazugságmentes atmoszférában képzelhető el. Bizni csak abban tudunk, akit becsülünk, szeretünk és — akinek hiszünk.

Legyünk őszinték vagy, hazudjunk? Sökszor felötlik bennünk e kérdés valaminek kapcsán. Magánéletünkben a nap minden szakában ki vagyunk téve a hazudás kísértésének. Azonban túl magánéletünk keretein, amelyek között naponta újra és újra átgondolhatjuk, pozitívan vagy negatívan megoldhatjuk ezt a kényes kérdést — tudnunk kell azt, hogy a társadalmi élet különböző munkahelyein, a legfontosabb társadalmi funkciók végzésénél határozott és következetes álláspontot kell elfoglalni ebben a tekintetben. Három elismert társadalmi munkást: egy orvost, egy pedagógust és egy politikust kértem meg arra, hogy nyilatkozzanak: mennyire érinti a hazugság és őszinteség kérdése szakmájukat és ezzel kapcsolatban mi az álláspontjuk. Nagy örömömre a nyilatkozatok összehasonlítása után kitudt, hogy mindhármuk véleménye megegyezik ebben: a hazugságnak nincs helye a társadalmi élet legnagyobb felelősséggel járó munkaköreinek betöltésénél, éppoly kevésbé mint az emberi élet bármely más területén. Beszélgetéseimet az alábbiakban közlöm.

A z o r v o s :

— Doktor úr, sokan azt állítják, hogy nem jó orvos az, aki adott helyzetben nem tud megfelelően hazudni betegének.

— Sokkal bonyolultabb a kérdés, semhogy egyszerűen ellenmondhatnék vagy megerősíthetnék. Talán akkor láthatjuk a kérdést tisztábban, ha a hazugságot szigorúan megkülönböztetjük az elhallgatástól, eltitkolástól.

— Milyen jelentősége van ennek a különválasztásnak, hiszen az eltitkolás semmi más, mint a hazudás egy módja?

— Lehet, de ne feledkezzenek meg egy szempontról: az orvosnak meg kell szereznie a beteg teljes bizalmát. Az orvos, aki hazudik, nem számíthat a beteg teljes bizalmára. Elhallgatni valamit azonban sokszor lelkiismeretbeli kötelessége az orvosnak. Először is vegye tekintetbe azt, hogy minden tudomány állandóan fejlődik és egyik sem tökéletes. Ez áll az orvostudományra is, ha ma már pontosan meghatározott elvekkel és kezelési szabályokkal rendelkezik is. Ezeknek alkalmazása az orvos személyes tapasztaltságától és tudásától függ, de akármilyen számottevő volna is, ez utóbbi, igen gyakran előfordulnak olyan esetek, amelyekben a kezelés kimenetelét lehetetlen előrelátni. Az orvostól ebben az esetben nem követelhetjük, hogy beszámoljon véleményéről. Ő ezt annál kevésbé is teheti, mert saját maga sem biztos a dolgában.

— Milyen esetben tartja Ön az őszinte szókimondást megengedhetőnek?

— Az őszinteség bármily méretű legyen is, sokkal kevésbé káros, mint a legcsekélyebb hazugság, amelynek elsősorban az orvosi tekintély látná kárát. Ha az orvos biztos diagnózisában és

intelligens beteggel áll szemben, az a véleményem, hogy őszintén feltárhatja a helyzetet, úgy a beteg, mint annak környezete előtt. Teheti ezt annál is inkább, mert a modern orvostudomány a betegségek legnagyobb részével sikeresen harcol.

— Azt hiszem, a beteg azért kérdez, mert elsősorban jó hírt akar az orvostól hallani. Talán az a súlyos beteg, akihez őszinte volt kezelő-orvosa, utólag megbánja, hogy az orvostól őszinteséget kívánt. Véleményem szerint az őszinteség csak akkor hálás, ha reményt, önbizalmat, hitet ad.

— Elhíheti, hogy az orvos is ilyenkor a legkönnyebben őszinte, de ne felejtse el, hogy a beteg, aki nincs tisztában betegségének komolyságával, károsan befolyásolhatja a kezelést s árthat magának. Természetesen tragikus esetek is előfordulhatnak, elvértve úgy az egyik, mint a másik esetben. Egy ilyen esetet Önnek is elmondhatok. Néhány évvel ezelőtt egy művészember jelentkezett az akkoriban legismertebb rákspecialistánál. Hangsúlyozta, hogy ő maga intelligens ember, aki nem fél a haláltól s aki az életet filozófusi magaslatról nézi és ezért meg kell tudnia az igazat. Az orvos megvizsgálta és megállapította a rákot. Néhány nap múlva az orvos azt olvashatta a napilapokban, hogy az illető művész öngyilkosságot követett el.

— Ebben az esetben az orvosi őszinteség káros volt, nemde?

— Nem az őszinteség volt káros, hanem a páciens volt gyenge. Az adott esetben egy kezdetleges rákról volt szó, amelyet lehetett volna gyógykezeltetni.

— Még egyet szeretnék hallani Öntől. Vajjon az orvos kötelező diszkrécióját mennyiben érinti eredeti kérdésünk?

— Az orvos hivatásbeli titoktartása törvényileg kötelező. Az orvos, akinek így meg van kötve a keze, sok esetben nem mondhatja meg az igazat. Vegyünk például egy ilyen esetet: egy vőlegény, akinek esküvője közeledik, szifiliszben gyógykezelte magát. Nem hallgat orvosa tanácsaira, mindenáron meg akar esküdni menyasszonyával mielőtt kigyógyulna. A menyasszony vagy annak szülei valahogyan tudomást szereznek a dologról és elmennek érdeklődni az orvoshoz. Neki azonban kötve van a keze és nem mondhat semmit. A házasság létrejön. A következményeket el lehet képzelni. Az a meggyőződésem, hogy az ilyen és hasonló esetekben az orvost mentsék fel a titoktartás kötelezettsége alól, mert így sok szerencsétlenséget kerülhetünk el.

A pedagógus:

— Hazugság!? Kérem először is tisztázzuk a hazugság fogalmát. A hazugság úgy, ahogy ön mondja nem jelenthet mást: mint valakinek jóakarátú vagy rosszakarátú félrcvezetését. Ami ezt a hazugságot illeti, azt hiszem megegyezhetünk abban, hogy nincs rá szükség.

— Eszerint?

— Máshogy kell feltenni a kérdést. Például így: feltétlenül őszintének kell-e az embernek lenni?

— Ezt Ön természetesen tagadja?

— Igen. A tanár, az orvos csak akkor felelhet meg hivatásának, ha a tanítvány illetve a páciens értelméhez, lelki teherbíró-képességéhez tudja viszonyítani őszinteségének mértékét. Kötelessége az, hogy bizonyos körülmények között ne legyen őszinte: a tanárnak pedagógiai, az orvosnak higiéniai céljai vannak és első sorban ezeket kell elérniük.

— S ezek a célok az őszinteség szem előtt tartásával nem érhetők el?

— Nem szabad mindent szigorúan venni: mi eleven érző, fejlődő anyaggal dolgozunk, amely millió változatokat mutat. Ahányféle változat, annyiféle akció szükséges a megfelelő reakció eléréséhez. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy ahány ember annyiféle nevelési elv, hanem csupán azt, hogy adott esetekben megtaláljuk a hozzáférkőzés leghálásabb módját.

— Szóval embere válogatja!?

— Ugy van. Vegyünk például egy ilyen esetet; egy fiú rossz tanuló a középiskolában, mindenki azt hiszi, hogy legalább is „vízfejű”. Ahogy azonban kikerül az egyetemre, mint valami belső titkos gombnyomásra megelevenednek benne a lélek erői. Kitűntetéssel teszi le vizsgáit. Képességeit s intelligenciáját bárki hajlandó elismerni. Mi volt a titka ennek a változásnak? Tapasztalataim alapján azt mondhatom, hogy a legtöbb ilyen esetben a körülmények megváltozása játszik szerepet. A gyermek viselkedése reakció a felnőttek bánásmódjára és egyáltalában az életkörülményekre. Megfelelő ráhatással, vezetéssel, azaz neveléssel a legtöbb gyermek fejlődését úgy lehet irányítani, hogy minden értéket feldolgozzanak magukból.

— És ehhez minden eszköz felhasználható?

— Igen, de ennek a szempontnak szélesebb alkalmazását nagyon megnehezíti az a nélkülözhetetlen követelmény, hogy a pedagógusnak nemcsak a gyermek becsülését, bizalmát, de szeretetét is meg kell nyernie. A pedagógus csak akkor tud erkölcsileg is hatni neveltjére, ha maga is erkölcsi személyiség. Ezért nem szabad a hazugságot eszközül felhasználnunk. Tehát csupán az őszinteség megfelelő adagolásáról lehet szó. Különben is a lelki fejlődés minden egyes embernél más és más görbéket mutat. Nincs az a pedagógus, aki nyugodt lelkiismerettel pálcát törhetne a tanítvány képességei felett. Ezzel nem azt mondtam, hogy a pedagógia teljes homályban tapogatózik: vannak tudományosan edzett elveink, nevelési szabályaink, mert a fejlődésben mutatkozó törvényszerűségekkel jórészt tisztában vagyunk. A pedagógia azonban éppen olyan tudomány, mint a többi: fejlődésében mindennap újabb állomást jelent. Csak egy dolgot akarok itt megemlíteni. A múlt század végén Freud lerakta a pszichoanalízis alapjait. A pszichoanalízisből egy egészen új lélektan nőtt ki. Megismertük a tudat-

talant, a lélek rejtett folyamatait, az ösztönerők működését. Mindez tegnap még nem volt a pedagógiában, ma pedig a pedagógia — mondhatni — erre épül.

— A pszichoanalízis hogyan látja a hazugságot?

— Amennyiben beteges hazudozást gondol, úgy — azt mondhatom Önnek, hogy — a lélekelemzés a legtöbb konkrét esetben azt találta, hogy a hazudozás egy neurotikus tünet, amely mint ilyen, megfelelő kezeléssel eltávolítható.

— A pszichoanalízisnek, mint nevelési rendszernek mi az állásfoglalása kérdésünk tekintetében?

— A szülő, vagy nevelő egy bizonyos napon arra ébred, hogy a gyermek váratlan kérdésekkel áll elő. Egyike a legelső kérdéseknek: hogyan jövünk a világra? A gondos szülő és a jó nevelő ilyenkor elővigyázatosan, de egyúttal őszintén tárja fel a való életet. Itt csak arra kell vigyáznunk, hogy ne menjünk az ellenkező végletbe: azaz ne terheljük meg a gyermeket. Csak annyit adjunk az élet valóságából, amennyi feltétlenül szükséges a kíváncsiság és érdeklődés kielégítéséhez. Legfontosabb tehát az, hogy a gyermek kíváncsiságát feltétlenül elégítsük ki és ne fojtsuk el, mert éppen ebből a kíváncsiságból fakad a legnemesebb tudásvágy is.

A politikus:

— Két ellentétes politikai rendszerre kell rámutatnom a fenti kérdés kapcsán: egyfelől a demokratikus, másfelől a diktatórikus rendszerre. A demokratikus államforma nem más, mint a törvényesített emberi szabadság biztosítója. A demokratikus országokban a nép szabadon nyilváníthatja véleményét és úgyszólván hazafiúi kötelesség a becsületes, jószándékú kritika. Itt a politikusnak is ki kell érdemelnie a nép bizalmát, szeretetét, ezt pedig csak abban az esetben teheti, ha jellemes ember, ha erkölcsi személyiség, akinek szava állja az idők és körülmények viharát. A diktatórikus országvezetés egészen más elveket tart szem előtt. Szabad vélemény nyilvánítás és kritika nincs. Az „igazságot“ az egész nép számára egy helyről diktálják. Az ilyen rendszer erkölcs telenné teszi úgy az aktív politikust, aki ténykedésébe nem viheti bele egyéni meggyőződését, mint a népet, amelynek helyeselnie és tapsolnia kell. Meggyőződésem szerint csak a demokratikus politikának van jövője, akármilyen ellentmondók is korunk egyes politikai folyamatai, mert a demokratikus rendszer és ennek tökéletesedése tudja biztosítani emberi jogainkat a szabadsághoz, az igazmondáshoz, a becsületes kritikához és az ember minden fontos testi és lelki szükségletéhez. Senki sem vitathatja, hogy az ember eminens lelki szükséglete, hogy minden külső kényszer nélkül, belső meggyőződésből bizzon azokban az államférfiakban, politikusokban, akiknek kezébe sorsát leteszi — ez pedig csak egy tökéletes demokrácia megvalósítása útján, a népámitás és hazugság kiküszöbölésével érhető el.